

## RIJEČ UREDNIKA

**V**eć sama podjela knjige i naslovi poglavlja otkrivaju nedovoljno poznatu činjenicu da se nedavna povijest represije Katoličke crkve u Istri od strane komunističkog režima zaoštava ili ublažuje, pojačava ili smanjuje u odnosu na dva ključna događaja, događaja mučeništva. Miroslav Bulešić i kardinal Alojzije Stepinac, svojim tragičnim sudbinama, bitno su utjecali na odnose Crkve i ondašnjeg režima, ne samo u Istri nego u cijeloj ondašnjoj Hrvatskoj. U ozračju nedavnog proglašenja blaženim Miroslava Bulešića ova knjiga izlazi u trenutku kada se osjeća potreba znanstvenog rasvjetljavanja njegove žrtve i uvažavanja njezinog značaja. To je do sada višekratno učinjeno u odnosu na područje crkvenoga i religioznoga života, ali nedovoljno u odnosu na politička zbivanja u Istri. U tom smislu ova knjiga predstavlja značajan doprinos.

Autor ne iznosi samo faktografiju događaja nego ulazi u sam „duh“ ili „infrastrukturu“ problematike. Naime, nedovoljno je prikazati samo djelovanje pojedina ili grupa ljudi. Samo vanjski oblik njihova djelovanja nudi pregršt interpretacija i eventualnih krivih zaključaka. Tek poznavajući način razmišljanja, vjerovanja i nakanu onih koji djeluju moguće je objektivno prosuditi njihovo djelovanje. Autor puno pozornosti polaže na rasvjetljavanje namjere (intentio), onih čije djelovanje opisuje u ovoj knjizi, što predstavlja „*conditio sine qua non*“ njihovog objektivnog povijesno-znanstvenog vrjednovanja, posebice u smislu prosudbe njihove moralne odgovornosti.

Za povijest Istre prije, tijekom i nakon Drugog svjetskog rata te stanja Crkve i klera na ovom poluotoku izuzetno je važno razlikovati između nacionalne, ideološke i vjerske problematike. Za povjesničare koji nedovoljno poznaju povijesnu situaciju tadašnjeg vremena i način razmišljanja ondašnjeg hrvatskog svećenstva, zvuči donekle neshvatljiva spremnost velikog dijela tog klera za suradnjom s ondašnjim komunističkim vlastodržcima. Tek poznavajući širi kontekst vjekovne borbe za nacionalni identitet Hrvata u Istri, čiji su predvodnici nerijetko bili upravo svećenici, razotkriva se kako je u ono doba rješavanje pitanje nacionalnog identiteta bilo prioritetno u mislima i djelovanju svećenstva, čak i uz rizik da suradnja s protuvjerskim režimom ne bude isuviše plodonosna za porast vjere i crkvenosti na ovim prostorima. Obzirom da se ovo pitanje do danas provlači kroz tekstove i razmišljanja kako povjesničara tako i drugih znanstvenika, važno je što ovo pitanje autor radikalno i argumentirano pojašnjava. Povrh toga, objektivno sagledavajući stanje stvari, kritički se suprotstavlja uhodanim mišljenjima o nekih segmentima djelovanja i razmišljanja čak i uglednijih članova Crkve, čime dokazuje namjeru da sasvim objektivno prikaže stanje stvari. To predstavlja jedan od originalnih doprinosa ovog djela istarskoj historiografiji.

Posebno valja naglasiti da autor u ovoj knjizi minuciozno i argumentirano iznosi sve detalje u svezi ubojstva blaženoga Miroslava Bulešića. Obzirom da knjiga izlazi neposredno nakon njegove beatifikacije poslužiti će kao nezaobilazno štivo u budućem vrjednovanju Bulešićeve žrtve na ovim prostorima. U ovom i u drugim slučajevima autor minuciozno podastire čitatelju, do u najsitnijih detalja, događaje, osobe i institucije upletene u represiju Crkve te njihovu ulogu pokušava vrjednovati objektivno, temeljeći svoje razmišljanje na dostupnim dokumentima, ne podliježući ni u jednom slučaju uhodanim i često krivim interpretacijama događaja i uloge pojedinaca u tim događanjima.

Obrada teme o represiji Crkve ne svodi se samo na pitanje zatiranja vjere, na teškoće oko održavanja vjerskih obreda i vjeronauka, nego zahvaća širi kontekst i materijalnog statusa Crkve. U tom smislu važnu ulogu autor pripisuje npr. agrarnoj reformi koja u dosadašnjim tekstovima o ovoj problematici nije dovoljno uzimana u obzir. Slično možemo reći i o pitanju ograničavanja slobode riječi i općenito za djelovanje Crkve na kulturnom području. Samim time represija prema Crkvi dobiva na dodatnoj važnosti.

Knjiga nije samo suhoparno navođenje nepobitnih činjenica u svezi represije naspram Crkvi. Autor uspijeva ući u osobna i društvena duhovna ozračja, s lica ljudi i iz njihovih riječi iščitava njihove emocije, što cjelokupnu problematiku represije prema Crkvi i njezinim djelatnicima pretvara u istinsku ljudsku dramu. Cjelokupna represija koja izvire iz ove knjige nije samo poraz pravde i istine, nego i poraz ljudskosti. Za razliku od dosadašnjih historiografskih prikaza ove ili slične problematike, autor dokazuje da je represija prema Crkvi bila ne samo zatiranje vjere i nacionalnog identiteta, nego i zatiranje samog ljudskog dostojanstva. Upravo zbog toga u čitatelju postupno raste osjećaj divljenja prema tolikim ljudima koji su trpjeli izuzetnu visoku cijenu svoje borbe za istinu, slobodu i ljudska prava.

Posebna zasluga autora jest u tome što on materijale za pisanje ovog djela pronalazi ponajviše u arhivima, posebice u župnim arhivima. Arhivski tekstovi istinski su pokazatelji realnog stanja stvari. Arhivski tekstovi i dokumenti, međutim, zahtijevaju stručno oko i istančani smisao za arhivska istraživanja, što se kod mnogih povjesničara ne može očekivati. Literatura kojom se autor služi u tom je smislu sasvim originalna. Ona može poslužiti i kao temelj budućih radova na ovoj i sličnoj problematici svima onima koji nisu naučeni raditi s arhivskom građom. Ova činjenica, ali i neke druge, kao što su jasnoća jezika, izraza i terminologije, striktno kronološko praćenje događaja, objektivnost u pristupu čine ovo djelo originalnim doprinosom hrvatskoj i istarskoj historiografiji. Štoviše, ova knjiga može postati nezaobilazan udžbenik studentima i profesorima povijesti, te dragocjen izvor informacije i literature u rasvjetljavanju sličnih tema iz hrvatske i istarske povijesti.

Iz svega rečenoga postaje jasno da ovo djelo, svojim nastojanjem prepoznavanja objektivne istine o jednom teškom razdoblju istarske i hrvatske povijesti, može dati značajan doprinos procesu pomirenja i tolerancije na ovim prostorima. Ako vrijedi teza da „samo istina oslobađa“, onda ova knjiga zaslužuje da bude objavljena u što skorije vrijeme.

U Rijeci, 14. travnja 2014.

Josip Grbac